

ASIA Käräjätuomarin menettely**KANTELU**

Kantelija arvostelee oikeuskanslerille 3.3.2015 osoittamassaan kantelussa ja siihen liittyvissä lukuisissa lisäkirjoituksissa muun ohella kärjäoikeuden käräjätuomarin menettelyä rikosoikeudenkäynnissä. Kantelijan mukaan ”tuomari vielä katsoi, ettei syytetyllä syyttömällä ollut ollenkaan oikeutta itse puolustautua, eikä osallistua koko oikeudenkäyntiin”.

SELVITYS

Kärjäoikeuden laamannilta on pyydetty selvitys ja lausunto, joista kantelija on antanut vastineensa.

RATKAISU

Asiakirjoista ilmenevät tapahtumat

Rikosasian käsittely kärjäoikeudessa

Kantelijan rikosasia on tullut vireille kärjäoikeudessa 9.1.2012 haastehakemuksella, jossa kihlakunnansyyttäjä oli vaatinut kantelijalle rangaistusta kavalluksesta. Kantelija oli kiistänyt syytteen ja vaatinut sen tutkimatta jättämistä tai hylkäämistä sekä vaatinut tulla asiassa kuuluksi henkilökohtaisesti.

Kärjäoikeus oli määrännyt kantelijan saapumaan tuomioistuimeen pääkäsittelyyn 16.5.2012 henkilökohtaisesti 400 euron sakon uhalla. Pääkäsittely oli kuitenkin peruutettu kantelijan esitettyä 8.5.2012 päivätyn lääkärinlausunnon, jonka mukaan hän oli työkyvytön 3.5. ja 18.5.2012 välisen ajan. Pääkäsittelylle määrättiin uusi käsittelypäivä 25.10.2012, joka pääkäsittely oli puolestaan peruutettu kantelijan ilmoitettua, että hänen oikeudenkäyntiavustajallaan oli laillinen este saapua tuomioistuimeen. Kun selvitystä sanotusta laillisesta esteestä ei ollut esitetty kärjäoikeuden asettamaan määräpäivään 29.10.2012 mennessä, kärjäoikeus oli katsonut kantelijan jääneen saapumatta pääkäsittelyyn esteettä ja tuominut hänet esteettömän poissaolon

varalta asetettuun ja 3.9.2012 tiedoksi annettuun 400 euron uhkasakkoon. Kantelija oli määrätty noudettavaksi pääkäsittelyyn 23.4.2013. Noutomääräys oli peruutettu kantelijan esitettyä 22.4.2013 päivätyn lääkärinlausunnon, jonka mukaan hänen perusterveytensä olisi hänellä todetun sairauden, sen hoitoon aloitetun lääkityksen sekä hänen yleiskuntonsa vuoksi vaarantunut, jos hänet olisi velvoitettu saapumaan tuomioistuimeen.

Pääkäsittely oli lopulta toimitettu 2.10.2013 kärjäoikeuden hylättyä päätöksellään 30.9.2013 kantelijan jälleen esittämän pyynnön pääkäsittelyn siirtämisestä. Päätöksensä perusteluissa kärjäoikeus on katsonut, ettei rikosasian vastaajalla ollut Suomen perustuslain tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla oikeutta vastata syytteisiin henkilökohtaisesti. Syyttäjä oli pääkäsittelyssä tarkistanut syytettään ja asia oli ratkaistu kantelijan poissaolosta huolimatta.

Kärjäoikeus oli 2.10.2013 päivätyllä tuomiolla lukenut kantelijan syyksi tarkistetun syytteen teonkuvauksen mukaisesti kavalluksen ja tuominut hänet tästä teosta kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen 30.9.2015 päättyvin koeajoin sekä velvoittanut kantelijan suorittamaan asianomistajalle korvauksena 4.692 euroa korkoineen sekä korvausta asianosais- ja oikeudenkäyntikuluista.

Rikosasian käsittely hovioikeudessa

Kärjäoikeuden antaman tuomion jälkeen kantelija valitti hovioikeuteen vaatien ensisijaisesti syytteen ja korvausvaatimusten hylkäämistä ja toissijaisesti asian palauttamista kärjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Lisäksi kantelija vaati kärjäoikeuden tuomion täytäntöönpanon keskeyttämistä.

Hovioikeus myönsi kantelijalle jatkokäsittelyluvan 31.1.2014 ja poisti kärjäoikeuden tuomion päätöksellään 19.9.2014 palauttaen samalla asian kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Hovioikeus katsoi päätöksensä perusteluissa muun ohella, että kantelija oli esitutkinnassa ja kärjäoikeudelle toimittamassaan kirjallisessa vastauksessa kiistänyt syytteen sekä esittänyt kiistämislleen asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliset ja yksilöidyt perusteet. Asia ei muutoinkaan ollut laadultaan sellainen, että se olisi voitu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:n 1 momentissa säädetyin tavoin ratkaista vastaajan ja hänen asiamiehensäkin poissa ollessa.

Kanteluasian (OKV/161/1/2014) aiempi käsittely oikeuskanslerinvirastossa

Rikosasian ollessa vielä kesken hovioikeudessa kantelija kanteli 27.1.2014 muun ohella kärjä- tuomarin menettelystä oikeuskanslerinvirastoon. Oikeuskansleri Jaakko Jonkka totesi kante- luun 5.3.2014 antamassaan vastauksessa, että asian käsittelyn oltua kesken hovioikeudessa, kantelu ei antanut oikeuskanslerille aihetta arvioida asiaa laillisuusvalvonnallisesti. Lisäksi oi- keuskansleri totesi, että kärjätuomarin menettelyssä ei ollut syytä epäillä rikosta.

Asiaan liittyvät oikeusohjeet

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevassa ratkaisu- käytännössä on omaksuttu laaja-alainen kontradiktorisuuden käsitys. Tämä tarkoittaa, että läh- tökohtaisesti ei riitä, että vastapuolelle varataan tilaisuus tulla kuulluksi toisen osapuolen esit- tämistä näkemyksistä vaan kummankin osapuolen tasa-arvoista mahdollisuutta osallistua aktii- visesti ja tosiasiallisesti häntä koskevaan oikeudenkäyntiin. Tämä vaatimus korostuu ensim- mäisessä oikeusasteessa ja etenkin virallisen syyttäjän ajamissa rikosasioissa, joissa vastapuol- ten tasa-arvo ei lähtökohtaisesti toteudu samalla tavoin kuin maallikkoasianosaisten kesken ri-

OIKEUSKANSLERIN VIRASTO

ta-asioissa (ks. esim. Organova v. Georgia, 13.11.2007 ja Karahanoglu v. Turkki, 3.10.2006 sekä F.C.B v. Italia, 28.8.1991). Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että kontradiktorinen periaate on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan sisältyvän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ydin ja oikeusvaltioperiaatteen ilmentymä ja tuomioistuimen tehtävänä on julkisen vallan edustajana järjestää asianosaisille tarpeelliset edellytykset kontradiktorisuuden toteuttamista varten. (ks. tarkemmin kontradiktorisuuden merkityksestä rikosprosessissa; mainitut oikeustapaukset ja esim. Laura Tervo: Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus, s. 155-158 ja 174-178, Juva 2008 ja Virolainen & Pölönen: Rikosprosessin perusteet, s. 268-269, 343 ja 345, Jyväskylä 2003).

Perustuslain (731/1999) 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi (1 momentti). Käsitely julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla (2 momentti).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 8 luvun 1 §:n mukaan asianosainen määrätään saapumaan käräjäoikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, ettei hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ole tarpeen.

Lain esitöiden (HE 82/1995 vp) mukaan pääsääntö on se, että asianosainen määrätään saapumaan rikosasian pääkäsittelyyn sakon uhalla henkilökohtaisesti. Asianosaista ei kuitenkaan tarvitse määrätä saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen. Sellainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun riittävä kysymys oikeudenkäynnissä koskee ainoastaan oikeuskysymystä tai pelkästään sellaista seikkaa, josta asianosainen ei voi tietää mitään. Asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo pääkäsittelyssä on hallituksen esityksen mukaan tärkeätä ensinnäkin sen vuoksi, että asianosainen itse on yleensä jutun selvittämisen kannalta paras tietolähde, koska hän tietää parhaiten juttuun liittyvistä yksityiskohdista. Kun pääkäsittely pyritään järjestämään keskitetyksi, on jo asianosaisia tuomioistuimeen kutsuttaessa kiinnitettävä huomiota siihen, että luodaan mahdollisimman hyvät edellytykset asian ratkaisemiselle oikein.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2006:50 katsonut, että mahdollisuus asian käsittelemiseen vastaajan poissa ollessa on poikkeus, joka tulee lähinnä kyseeseen silloin, kun vastaaja on myöntänyt syytteessä tarkoitetun rikoksen ja kun asia on luotettavasti selvitettävissä ilman hänen tai edes hänen avustajansa tai puolustajansa läsnäoloa.

Käräjätuomarin selvitys

Käräjätuomari on selvityksessään perustellut menettelyään muun ohella sillä, että vastaajan oikeusturvan ohella tulee rikosjutussa kiinnittää huomiota myös asianomistajan oikeuksiin. Käräjätuomarin mukaan asian käsittely asiaa ratkaistaessa käräjäoikeudessa oli vastaajan poissaoloista johtuen kestänyt jo noin kaksi kertaa kauemmin kuin vastaavien juttujen käsittely yleisesti.

Käräjätuomari on selvityksessään kertonut pitäneensä ennen asian ratkaisua ilmeisenä, että kantaja ei aikonut saapua tuomioistuimeen asiaansa käsittelemään. Kantelija oli myös lukuisissa käräjäoikeudelle osoittamissa kirjelmissään tuonut esiin perusteet syytteen kiistämislleen sekä ilmoittanut kirjalliset todisteet joihin hän halusi kiistämisen tueksi vedota. Kantelija toimi itse oikeudenkäyntiasiamiehenä, joten käräjätuomari kertoo olettaneensa kantelijan tuoneen kirjelmissään esiin seikat, joihin hän halusi vedota sekä todisteet, jotka hän halusi esittää.

Käräjätuomari kertoo selvityksessään punninneensa keskenään velvollisuuttaan saada asia riipeästi käsiteltyä ja asianomistajan oikeutta saada juttu ratkaistua sekä ammatikseen oikeudenkäyntiasiamiehenä toimivan henkilön oikeussuojaa. Puninnan jälkeen käräjätuomari päätti haastaa kantelijan 2.10.2013 käräjäoikeuden istuntoon uhalla, että asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Käräjätuomari on lisäksi todennut, että tällöin voitiin tuomita enintään kolmen kuukauden mittainen vankeusrangaistus. Käräjätuomarin mukaan, kun niin sanottu normaalirangaistus kantelijan tekemäksi epäilystä rikoksesta olisi 4 - 5 kuukautta vankeutta, ei menettely ollut vastaajan vahingoksi.

Käräjätuomari katsoo kantelijan jättäneen käyttämättä hänelle varatun tilaisuuden osallistua rikosasiansa käsittelyyn kun hän oli ilman laillista estettä jättänyt saapumatta 25.10.2012 pidettyyn käräjäoikeuden käsittelyyn. Käräjätuomari on lisäksi todennut, että kantelija olisi halutesaan voinut myötävaikuttaa juttunsa käsittelyyn esimerkiksi sopimalla, että häntä olisi kuultu puhelimitse todistelutarkoituksessa. Kantelijan oikeudenkäyntiasiamies olisi voinut edustaa kantelijaa oikeudenkäynnissä, jos hänen sairautensa esti häntä saapumasta henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

Arviointi

Kantelijan kantelukirjoituksissa ei ole esiin tuotu sellaista, mikä antaisi aihetta arvioida käräjätuomarin menettelyä rikosoikeudellisesti toisin kuin miten oikeuskansleri Jaakko Jonkka oli sitä kanteluratkaisussaan OKV/161/1/2014 arvioinut.

Laillisuusvalvonnallisesti arvioiden käräjätuomarin menettely on hyvin altis kritiikille. Kantelija oli kiistänyt syytteen ja esittänyt kiistämislleen yksilöidyt perustelut ja nimenomaisesti vaatinut tulevansa henkilökohtaisesti kuulluksi rikosoikeudenkäynnissä. Vaikkakaan vastaajan henkilökohtainen läsnäolo rikosoikeudenkäynnissä ei ole ehdoton oikeus, tulee oikeutta kuitenkin tulkita laajasti ja vastaajan eduksi. Poikkeaminen tulee lähinnä kysymykseen esimerkiksi vähäisissä ja selvissä rikosasioissa, joissa vastaaja on tunnustanut tehneensä väitetyn teon eikä ole halukas saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi myös silloin, kun riittävä kysymys oikeudenkäynnissä koskee ainoastaan oikeuskysymystä tai pelkästään sellaista seikkaa, josta asianosainen ei voi tietää mitään. Silloinkin kun asianosaisen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti saapuvilla, on pääsäännön mukaan asiamiehen edustettava häntä. Kiistetyn rikosasian käsitteleminen edellyttää yleensä sitä, että syyttäjän ja vastaajan puolesta vastataan puolin ja toisin esitettyihin vaatimuksiin ja väitteisiin ja siten luodaan pohja asian ratkaisemiselle.

Asiaan liittyvän, edellä kuvatun oikeudellisen sääntelyn perusteella kantelijan rikosasia ei käytössäni olleen selvityksen perusteella ole ollut sellainen, että se olisi voitu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin ratkaista vastaajan ja hänen asiamiehensäkin poissa ollessa. Kyse on periaatteellisesti merkittävästä seikasta eikä käräjätuomarin selvityksessään esiintuomat seikat kuten oikeudenkäynnin joutuisuusvaatimus ole ollut riittävä peruste kyseisessä tapauksessa toimittaa rikosoikeudenkäyntiä vastaajan poissa ollessa.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Kantelijan muut väitteet

Kantelijan rikosasia on hovioikeuden palautettua sen käräjäoikeuteen ratkaistu käräjäoikeudessa 30.10.2015 ja siihen on mahdollista hakea haluttaessa muutosta säännönmukaisen muutoksenhaun keinoin. Ylimmän laillisuusvalvojan ei ole tarkoituksen mukaista ottaa kantaa seikoihin, jotka saattavat tulla muun ohella säännönmukaisen muutoksenhaun yhteydessä toimivaltaisen viranomaisen arvioitavaksi. Tämän vuoksi kantelijan muut hänen rikosasiansa käsittelyä koskevat väitteet eivät anna minulle aiheutta puuttua asiaan ainakaan sen tässä käsittelyvaiheessa.

Toimenpiteet

Kiinnitän vastaisen varalle käräjäoikeuden käräjätuomarin vakavaa huomiota asianosaisten läsnäoloa rikosoikeudenkäynnissä koskevaan sääntelyyn. Tässä tarkoituksessa lähetän päätökseni tiedoksi käräjäoikeuden laamannille.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Kimmo Hakonen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Petri Rouhiainen

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
